

1. Вважати, що розроблений і запропонований метод ідентифікації людини на основі аналізу тривалостей елементарних сегментів голосних звуків мови істотно розширює можливості судової фоноскопичної експертизи і задовольняє вимогам комплексності цього дослідження.

2. Рекомендувати Харківському НДІСЕ провести випробування запропонованого методу і дати з свого боку рекомендації (оцінку) відносно доцільності його подальшого впровадження в практику проведення судової фоноскопичної експертизи.

3. Звернутися до Міністерства юстиції України з пропозицією офіційно визнати метод фоноскопичної експертизи на основі аналізу тривалостей елементарних сегментів голосних звуків мови і прийняти рішення про його впровадження в експертну практику після одержання позитивної оцінки результатів апробації.

4. Рекомендувати опублікувати методику застосування методу і довести її до відома потенційних замовників.

5. Оргкомітетові наукового семінару підготувати документацію і звернутися з проханням до ЕКУ Міністерства юстиції України про визнання семінару «Проблеми фоноскопичної експертизи в сучасних умовах» постійно діючим і таким, що проводиться щорічно по черзі в закладах, які займаються розробкою і практичним проведенням судової фоноскопичної експертизи.

Матеріал підготував

д-р юрид. наук, проф. НДІ ВПЗ

АПРН України *М. Салтєвський*

Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності

Як вже повідомлялося (див.: Вісник Академії правових наук України. 1999. № 1 (16). С. 248–250), у Харкові 15–16 грудня 1998 р. відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності». Її організаторами виступили Національна юридична академія України

ім. Ярослава Мудрого, Кримінологічна асоціація України, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності АПрН України, Харківський центр вивчення організованої злочинності.

Пропонуємо виклад доповідей і повідомлень, з якими виступили учасники конференції.

Голова Оргкомітету конференції — ректор Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, президент Академії правових наук України, академік НАН України та АПрН України **В. Тацій** зазначив, що причини злочинності у сфері економічної діяльності мають глибинний характер і обумовлені прорахунками у державно-правовій сфері, а саме: 1) в безсистемному, малообміркованому механізмі переходу до нових економічних відносин; 2) в загальному зниженні авторитету державних структур влади і управління; 3) в недосконалості законодавства. Промовець закликав присутніх проаналізувати вже нагромаджений досвід боротьби зі злочинністю, а також передбачити можливі тенденції її розвитку і зміни характеру, накреслити заходи щодо поліпшення наукового, законодавчого та практичного забезпечення боротьби зі злочинністю в економічній сфері.

Заступник Голови Харківської обласної держадміністрації **С. Стороженко**, підкресливши актуальність проблем, що мають бути обговорені, акцентував увагу на важливості захисту економічної безпеки України. Розв'язання названих проблем — першочергове завдання. Це і виявлення незаконних бартерних операцій, і повернення валютних коштів із-за кордону, і виявлення тих, хто, вчинивши злочини, одержали надприбутки і продовжують свою діяльність у сфері економіки, рвучись у політику. Промовець висловив упевненість, що обмін досвідом стане на користь спільній справі і дасть змогу знайти нові підходи і методи у боротьбі з економічною злочинністю.

Заступник Міністра юстиції України **М. Хандурін** слушно зауважив, що оздоровлення криміногенної ситуації в економіці можливе лише за умови створення належної правової бази. Важливим кроком стало прийняття у 1994 р. закону, яким було встановлено відповідальність за порушення порядку заняття підприємницькою діяльністю, фіктивне підприємництво, шахрайство з фінансовими ресурсами, порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів та ін. З метою створення механізму протидії відмиванню грошей, здобутих злочинним шляхом, Міністерством

юстиції України розроблено проекти законів, у яких пропонується передбачити кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) грошей, здобутих злочинним шляхом, та викласти у новій редакції Закон України «Про боротьбу з корупцією». У 1998 р. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів» було виключено ст. 29, якою встановлювалось, що депутат місцевої Ради не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, заарештований або підданий заходам адміністративного стягнення в судовому порядку без попереднього розгляду питання Радою.

Вінцем законопроектної роботи є проект нового Кримінального кодексу України, розроблений робочою групою Кабінету Міністрів України під керівництвом президента АПрН України, академіка В. Тація та прийнятий Верховною Радою України у першому читанні.

Особливу увагу присутніх привернула доповідь народного депутата України, доктора юридичних наук, професора, ректора Університету внутрішніх справ МВС України О. Бандурки щодо взаємодії бюджетних процесів та «тінізації» економіки України», у якій бюджет було охарактеризовано як дзеркальне відображення економічного і фінансового стану держави. «Процеси, які не охоплюються бюджетом, — сказав доповідач, — забезпечуються потім «тіньовою» економікою, яку, в свою чергу, обслуговують «тіньова» політика, «тіньова» влада, «тіньове» правосуддя». О. Бандурка навів велику кількість нормативних актів, що регулюють бюджетні процеси, вказавши на їх суперечливий характер.

Необхідно змінити концепцію збільшення прибуткової частини бюджету. В зв'язку з цим треба: а) накласти заборону на збільшення ставки податків, зборів та інших бюджетних і позабюджетних платежів; б) припинити діяльність державних та недержавних фондів (крім Пенсійного фонду України); в) переглянути в бік збільшення статті доходу бюджету, пов'язані з наданням особливих послуг у стратегічних сферах (доходів від використання повітряного і морського простору, що належить Україні, стратегічних транспортних систем, концесій, одержання дивідендів від корпоративних прав держави тощо). Нагальною потребою є прийняття Закону «Про місцеві бюджети», пакету законів про захист вітчизняного товаровиробника, законів про реформування податкової системи та забезпечення контролю за їх виконанням.

Старший прокурор Організаційно-технічного відділу Головного управління нагляду за законністю оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства Генпрокуратури України, Державний радник юстиції III класу **С. Коберник** відмітив, що слід негайно прискорити прийняття Закону України, який би передбачав надійний заслін відмиванню викрадених коштів, зобов'язав банки аналізувати і контролювати операції на значні суми, а в разі необхідності — інформувати правоохоронні органи. Назріла потреба в реформуванні кримінального процесу, оскільки значний обсяг доказової інформації залишається без використання. Надзвичайно важливим аспектом боротьби зі злочинністю у сфері економіки **С. Коберник** вважає міжнародне співробітництво правоохоронних органів.

Про діяльність Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності АПрН України розповів його директор, член-кореспондент АПрН України **В. Борисов**. Дослідження економічної злочинності стало одним із пріоритетних напрямків наукової діяльності Інституту та його підрозділів. Сектор кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю (зав. сектора — доцент **В. Ємельянов**) працює над розробкою нових концепцій, ключових понять і кримінально-правових термінів для визначення злочинів у сфері економіки, над удосконаленням кримінального законодавства. Кримінологічні аспекти боротьби з економічною злочинністю розробляє сектор вивчення причин злочинності (зав. сектора — доцент **О. Кальман**). Науковці цього сектора працюють над темою «Кримінологічна характеристика і попередження господарських і корисливих злочинів в Україні». До відповідних органів державної влади і управління України регулярно надсилаються результати досліджень науковців Інституту: узагальнення, рекомендації, пропозиції щодо розробки нормативних актів, зокрема Програми боротьби з латентною злочинністю, Концепції боротьби з економічною злочинністю. Проблему кадрового забезпечення правоохоронних і контролюючих органів, розробки сучасних методик виявлення і розслідування правопорушень і злочинів, що вчиняються у процесі економічної діяльності, досліджує сектор вивчення проблем корупції і організованої злочинності (зав. сектора — професор **Г. Матусовський**). Вивченням міжнародного досвіду у сфері боротьби з економічною злочинністю займається група дослідників під керівництвом доцента **В. Афанасьєва**. Одним із

підрозділів Інституту є відділ подвійного підпорядкування, який займається вивченням економіко-правових проблем попередження економіко-правових правопорушень (зав. відділу — доцент В. Хахулін). Головна увага цього відділу сконцентрована на протидії економічній злочинності господарсько-правовими засобами.

Радник з правових питань Посольства США в Україні **В. Сульжинський** у своєму виступі зазначив, що проблеми боротьби з економічною злочинністю, корупцією є надзвичайно актуальними, бо вони мають міжнародний характер і є спільними як для США, так і для України, розповів про діяльність у цьому напрямку спільної робочої групи Держдепартаменту юстиції США та Міністерства юстиції України.

На питаннях боротьби з організованою злочинністю зупинився представник Національного інституту юстиції США **Джеймс Фінкенауер**. Залежно від ступеня згуртованості, стійкості злочинних зв'язків між членами злочинного угруповання він запропонував усі злочини поділити на три групи: 1) злочини, що вчиняються невеликими групами, члени яких пов'язані між собою родинними зв'язками; 2) злочини, що вчиняються групою осіб, зв'язки між якими носять тимчасовий характер; 3) злочини, що вчиняються мафіозними структурами, які мають міжнародні зв'язки.

На думку фахівців США, специфічною ознакою злочинної організації є заподіяння шкоди, а саме: а) значної шкоди економіці; б) фізичної (залякування жертви, покарання тих, хто проявляє непокору); в) психологічної; г) соціальної.

Начальник Управління Служби безпеки України **М. Куркін** як конкретні шляхи захисту економіки назвав: 1) оптимізацію податкового законодавства, посилення контролю і відповідальності за ухилення від оподаткування; 2) розробку диференційованих форм оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності залежно від її виду, створення більш сприятливих умов товаровиробникам в усіх галузях суспільного виробництва; 3) приведення законодавчої і нормативної бази в економічній сфері у відповідність до міжнародних стандартів; 4) зміцнення національної фінансово-банківської системи; 5) перегляд порядку реєстрації і функціонування комерційних структур; 6) посилення контролю за особистими доходами і споживанням громадян, рухом коштів на їх особистих рахунках, за відмиванням грошей; 7) реформування національної системи бухгалтерського обліку і звітності.

Проблемі боротьби з організованою злочинністю й удосконаленню кримінального законодавства присвятив свою доповідь «Відповідальність за вчинення злочинів злочинною організацією за проектом нового Кримінального кодексу України» перший проректор Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, директор Харківського центру вивчення організованої злочинності, академік АПрН України В. Сташис. На його думку, поняття організованої злочинності не є кримінально-правовим; розробка, визначення цього поняття є справою кримінології та суміжних з нею наук. В. Сташис проаналізував статтю Загальної частини проекту КК, в якій викладено визначення форм співучасті, і акцентував увагу на такій її формі, як вчинення злочину організацією. «Автори проекту, — зазначив доповідач, — вважали за доцільне розкрити поняття злочинної організації і встановити таку відповідальність, яка давала б можливість призначити більш суворе покарання. Це вдалося зробити шляхом уведення в Особливу частину проекту КК ст. 230 «Створення злочинної організації». У зв'язку з цим при створенні злочинної організації з метою вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину покарання призначатиметься ще й за ст. 230 КК на строк до 15 років позбавлення волі».

Академік АПрН України М. Бажанов (НЮА України) звернув увагу присутніх на проблеми забезпечення кримінально-правової охорони власності і відмітив, що чинне законодавство про відповідальність за злочини проти власності у проекті КК зазнало докорінних змін, а саме: 1) реформування ґрунтується на засадах рівності усіх форм власності, що знайшло відображення в інтеграції норм про злочини цієї категорії в один розділ проекту КК; 2) мають місце відмова від загального поняття «розкрадання» і перехід до диференційованої відповідальності з урахуванням способу діяння, що є надійною гарантією правильного застосування закону; 3) розкрадання в особливо великих розмірах включено як особливо кваліфікуюча ознака в окремі статті проекту КК; 4) розширено коло статей, поміщених у розділ про злочини проти власності КК (доповнено статтями про самовільне захоплення землі, придбання або збут майна, здобутого злочинним шляхом, та ін.).

Проблемам судового розгляду справ про злочини, вчинені у сфері економіки, присвятив свій виступ віце-президент Академії правових наук України, академік АПрН України Ю. Прошевий. Він

навів перелік основних чинників, що знижують ефективність боротьби з економічними злочинами, наголосив на необхідності внесення змін не тільки в банківське, фінансове та інше законодавство, а й у законодавство, що регулює оперативно-розшукову і кримінально-процесуальну діяльність, з обов'язковим урахуванням Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, висловив пропозиції щодо усунення прогалин у нормативній базі і поліпшення діяльності контролюючих та правозастосовних органів.

Стурбованість станом справ у сфері боротьби з корупцією висловив академік АПрН України А. Закалюк (Київський регіональний центр АПрН України). Висвітлюючи соціально-історичні передумови корупції, успадковані Україною із здобуттям незалежності, він проаналізував нові соціальні чинники, що створили підґрунтя для корупції при переході Української держави від тоталітарної системи до демократичних орієнтирів; виділив ті, що є наслідком прорахунків, сумнівних рішень, гальмування назрілих перетворень; дав кримінологічну та соціально-політичну оцінку такої ситуації; поставив питання про необхідність розробки інформаційних та інших засобів впливу на викриття та усунення чинників корупції, її конкретних проявів.

Член-кореспондент АПрН України І. Даньшин (НЮА України), зосередившись на питаннях про кримінологічне поняття економічної злочинності, зазначив, що до цього часу не досягнуто однакового розуміння економічної злочинності у кримінологічному плані, не з'ясовані критерії розчленування усього масиву злочинності на окремі групи, і запропонував вважати такими критеріями антисоціально спрямованість злочинного посягання та характер криміногенної мотивації поведінки винної особи. Доповідач сформулював робоче поняття економічної злочинності, яке необхідне для упорядкування поточного статистичного обліку даного різновиду злочинності та проведення кримінологічних досліджень.

Рекомендації щодо планування та організації розслідування злочинів у сфері економіки з урахуванням конкретної галузі господарства запропонувала академік АПрН України В. Коновалова (НЮА України). Серед них — тактичні операції по: а) викриттю вчиненого злочину; б) встановленню способу вчинення; в) з'ясуванню розміру викраденого; г) відшкодуванню заподіяної шкоди;

г) встановленню злочинної групи, її зв'язків та ін. Розслідування з проведенням таких операцій є єдиним ефективним шляхом викриття злочинів.

Про своє бачення проблеми забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів, які здійснюють боротьбу зі злочинністю у сфері економічної діяльності, розповів заступник директора з наукової роботи НДІВПЗ АПрН України, професор В. Зеленецький. Він проаналізував стан ситуації щодо забезпечення такої безпеки; навів переконливі дані, що свідчать про неналежний рівень правової регламентації цих відносин; довів необхідність прийняття єдиного нормативного акта, що передбачав би рівний захист усіх суб'єктів кримінального процесу, оскільки їх соціальна цінність для держави є однаковою; звернув особливу увагу на розробку механізму впровадження правових настанов у життя.

Відповідальності за злочини проти власності за проектом КК України присвятив свій виступ проректор з наукової роботи НЮА України, член-кореспондент АПрН України М. Панов. Він висловив сумніви щодо необхідності відмови від загального поняття «розкрадання», навів аргументи на користь його збереження, звернув увагу на наявність у відповідному розділі проекту КК великої кількості оціночних понять, подолання невизначеності яких шляхом використання формальних і кількісних критеріїв не завжди спрацьовує (особливо це стосується розміру викраденого). Потребує досліджень і побудова санкцій норм цього розділу.

Професор НЮА України Г. Матусовський підкреслив необхідність формування комплексних методик розслідування економічних і суміжних злочинів. Він запропонував розробляти загальні методико-криміналістичні рекомендації по розслідуванню таких злочинів з урахуванням вияву повторюваних схем злочинної діяльності, вираженої у вигляді узагальнених криміналістичних характеристик, назвав їх особливості щодо ускладнених економічних злочинів та злочинів, пов'язаних з корупцією.

Інституту цивілізованого лобізму як засобу попередження корупції був присвячений виступ професора Луганського інституту внутрішніх справ МВС України Б. Розовського. Він зазначив, що реформування економічного і суспільного ладу України здійснюється без офіційного визнання мети побудови капіталізму, і це ускладнює процес використання тих інститутів капіталізму, які показали високу ефективність. Одним із таких інститутів є лобізм.

На противагу неорганізованому лобізму корпоративний лобізм дозволяє виробити політику, прогресивну для капіталістичного суспільства в цілому. Отже, «за умови раціональної регламентації, що забезпечує здорову конкуренцію зацікавлених осіб і організацій, лобізм є одним з реальних організаційних засобів боротьби з корупцією». У зв'язку з цим потребує обговорення питання про необхідність розробки проекту закону про лобізм.

Голова Вищого арбітражного суду України, кандидат юридичних наук **Д. Притика**, торкнувшись ролі арбітражних судів України як засобу протидії правопорушенням в економічних відносинах, розповів про роботу Вищого арбітражного суду України щодо зміцнення правопорядку, виховання поваги до закону, вдосконалення правової бази. «Використання злочинним світом щонайменших суперечностей, недоліків і прогалин в політиці, законодавстві і практиці, — підсумував він, — підтверджує необхідність створення владними структурами, правоохоронними і контролюючими органами, судами єдиної системи протидії криміналізації економіки».

Матеріал підготували

В. Борисов, директор НДІВПЗ, чл.-кор. АПрН України,

Л. Дорош, канд. юрид. наук, доц. НЮА України,

Н. Сібільова, учений секретар НДІВПЗ, доц. НЮА України

Повідомлення про обрання Ю. С. Шемшученка іноземним членом РАН

Президія Академії правових наук України із задоволенням повідомляє, що рішенням Загальних зборів Російської академії наук від 2 червня 1999 р. директора Інституту держави і права НАН України, академіка НАН України і АПрН України **Шемшученка Юрія Сергійовича** обрано іноземним членом Російської академії наук, і поздравляє його з цим почесним званням.